

KOŠICKÉ KÉPES UJSÁG – MOŽNOSŤ POZNÁVAŤ UHORSKO I CUDZIE KRAJINY

Patrik DERFIŇÁK

Abstract: *Košices „Képes Ujság“ – first picture newspaper in Hungary.* Košice, as an important cultural and educational centre, quite naturally became a place where various Hungarian periodicals began to be prepared and subsequently published from the end of the 18th century. The first Hungarian picture newspapers were published only during 1848. Nevertheless, it is a remarkable periodical, not only charting current domestic and foreign events, but also enriching them with pictures. The many remarkable drawings forming a large part of the periodical enabled readers, following the example of similar English and German magazines, to form a vivid idea of the personalities, countries and events described. Also remarkable is the publisher's ability to adapt to the many changes that occurred during 1848. The newspaper ceased to exist just before the arrival of imperial troops in Košice at the end of 1848.

Key words: Košice. Hungarian periodicals. Picture newspapers. Képes Ujság. 1848.

Obdobie 19. storočia okrem mnohých prevratných ideí, noviniek a vynálezov, ktoré zásadným spôsobom zmenili život väčšiny obyvateľstva, prinieslo aj nárast záujmu o poznávanie rôznych častí sveta, ale i relatívne blízkeho okolia. Už po skončení napoleonských vojen možno sledovať zvýšenie záujmu o cestovanie. Ľudí akoby sa zmocnila neprekonateľná chuť podniknúť vzdialené nielen obchodné či objavné výpravy, ale tiež cesty za odpočinkom a zábavou. Vydávali sa i napriek tomu, že išlo stále o aktivitu spojenú s nemalými nákladmi, rizikami a často aj fyzickým nepohodlím.¹ V predošlých obdobiach bolo pritom cestovanie nielen finančne náročné, ale neraz doslova nebezpečné a realizované väčšinou iba v nevyhnutných prípadoch. Rýchly rozvoj rôznych foriem dopravy, realizovaný počas 19. storočia, sprístupnil možnosti presunov za poznávaním a vzdelaním na väčšie vzdialenosti aj širokým stredným a nižším vrstvám obyvateľstva. V prvej polovici tohto obdobia to boli najmä dostavníky, ktoré sa stále častejšie využívali na cesty po Európe. Vytváranie pravidelných „kočových“ liniek umožnilo aspoň do istej miery zefektívniť a zatriktívniť tento druh dopravy.² Napriek tomu i pri stúpajúcom záujme o ich služby nepredstavovali, najmä kvôli zdĺhavosti, malému pohodliu a nedostatočnej bezpečnosti, ani zďaleka ideálny dopravný prostriedok. Preto boli v priebehu druhej polovice 19. storočia pomerne rýchlo vytlačené rýchlejšou, lacnejšou a spoľahlivejšou železničnou dopravou.

Jednou z tradičných možností ako bez fyzickej námahy, rizika a finančných nákladov poznávať exotické krajiny, ale i zaujímavé oblasti vlastného štátu, boli dlhodobo rôzne opisy ciest, publikované cestovné denníky či rôzne kuriózne zbierkové

1 JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby. Devatenácté století*. Praha : Academia, 1998, s. 139.

2 ANTALFFY, Gyula. *A honi utazás históriája*. Budapest : Athenaeum, 1943, s. 241 a n.

predmety. Tie vydávali, alebo zo svojich ciest prinášali seriózni bádatelia, alebo zámožní cestovatelia hľadajúci vzrušenie a dobrodružstvo. V priebehu 19. storočia sa stále zreteľnejšie ukazovalo, že záujem verejnosti už takéto formy informácií nedokážu plne uspokojiť. I preto na tento stav celkom prirodzene reagovali vydavatelia a autori v Uhorsku zvýšenou produkciou nielen samostatných publikácií, ale tiež odborných a popularizačných článkov. Tie sa v priebehu druhej polovice 19. storočia stávali súčasťou odborných periodík,³ ale v stále väčšej miere ich uverejňovali vydavatelia v tom čase populárnych týždenníkov či denníkov, napríklad budapeštianskeho *Vasárnapi Ujság*.⁴ Veľmi rýchlo sa však aj v uhorskom prostredí objavila potreba doplnenia konkrétneho textu aj vizuálnym stvárnením, osobitne v prípadoch, keď zámerom autora a vydavateľa bolo prezentovať neznáme objekty, exotické krajiny, osobnosti či niektoré dramatické udalosti. Tie by v duchu výroku „lepšie raz vidieť ako desaťkrát počuť“ priniesli čitateľom ďalší zážitok. V neposlednom rade by tiež pomohli takémuto periodiku lepšie sa presadiť v stále rastúcej konkurencii, ktorá v oblasti periodickej a neperiodickej tlače v Uhorsku už v tom čase bola. Objav fotografie a jej postupné rozširovanie a zdokonaľovanie s tým, aby sa dokumentárna fotografia mohla stať plnohodnotným doplnkom jednotlivých publikácií i periodickej tlače prebiehali iba postupne v priebehu druhej polovice 19. storočia. Preto je celkom prirodzené, že spočiatku sa najmä v novinách a časopisoch využívali na dokumentáciu najmä kresby, ktoré až na prelome 19. a 20. storočia, s výnimkou kresleného humoru a karikatúr, definitívne vytlačila fotografia.

Aj na uhorskom knižnom a novinovom trhu sa od polovice 19. storočia začali objavovať viaceré periodiká, ktoré sa čitateľom pokúsili okrem pútavého textu priniesť tiež zaujímavý obrazový materiál. Väčšinou sa pri tom usilovali využiť skúsenosti a postupy periodík, ktoré už v priebehu prvej polovice 19. storočia úspešne získali popularitu v anglicky či nemecky hovoriacich krajinách.⁵ O tom, že to napriek existujúcim vzorom i novému atraktívnemu obsahu nebola v uhorskom prostredí jednoduchá úloha, svedčí aj príklad periodika *Képes Ujság*.⁶ Išlo takmer doslova o „obrazové noviny“;

-
- 3 K odborným periodikám, ktoré svojich čitateľov informovali o nových geografických objavoch, prírodných zaujímavostiach, výpravách do exotických krajín a pod. možno zaradiť napríklad časopis *Földtani Közlöny* vychádzajúce od roku 1871 ako oficiálne periodikum *Magyar Földtani Társulat*.
  - 4 *Vasárnapi Ujság* bol týždenník vychádzajúci od roku 1854 ako bohato ilustrované periodikum prinášajúce pestrú zmes informácií z domova i zahraničia. Dosiahol mimoriadnu popularitu. Medzi dopisovateľov patrili najznámejší maďarsky píšuci spisovatelia, odborníci z rôznych oblastí i politici.
  - 5 Za prvý obrazový týždenník, na svete je považovaný *The Illustrated London News*, ktorý vychádzal ako týždenník od mája 1842 až do roku 1971, keď sa zmenil na mesačník a v tejto podobe vydržal až do roku 1989. Od roku 1843 začal vychádzať v uhorskom prostredí známejší a dostupnejší nemecký *Illustrierte Zeitung*, ilustrovaný časopis nazývaný podľa miesta vydania v niektorých prípadoch aj *Leipziger Illustrierte Zeitung*. Aj tento týždenník možno označiť za úspešný, keďže vychádzal až do roku 1944.
  - 6 Pôvodný, rýchlo pozmenený názov *Ábrázolt Folyóirat* má podobný význam.

ktorých vydavateľ sa text pokúsil doplniť množstvom obrazových častí a po prvýkrát sa k čitateľom dostali už na začiatku roku 1848.⁷

Neboli to prvé maďarsky písané noviny, ktoré sa v tomto meste vydávali. Prvé pokusy o tvorbu novín v Košiciach sa objavujú už v závere 18. storočia, keď tu začali F. Kazinczy, J. Bacsányi a D. Baróti-Szabó redakčne pripravovať časopis *Magyar Museum podľa Wikipedie je to Múzeum*. Išlo o literárny časopis, ktorý sa od roku 1788 tlačil v Pešti, v tlačiarni M. Trattnera, a ktorý zohral dôležitú úlohu v rámci kultúrnych dejín maďarského národa. V Košiciach začal vychádzať od roku 1790 tiež časopis *Orpheus*, vydávaný F. Kazinczom, ako „mesačník na pestovanie triezveho myslenia, správnejšieho vkusu a maďarskej literatúry“.⁸ Tlačil sa u miestneho tlačiara J. Landerera, no napriek tomu sa nepodarilo udržať pôvodne plánovanú a ohlasovanú mesačnú periodicitu. Obe tieto periodiká rýchlo zanikli. Okrem finančných ťažkostí viedli k ukončeniu ich existencie tiež obavy zo šírenia pokrokových myšlienok najmä francúzskej revolúcie, resp. stále rastúca nedôvera viedenskej vlády k maďarsky hovoriacim vzdelancom a predstaviteľom reformnej uhorskej šľachty.

Po prestávke trvajúcej viac ako tri desaťročia vznikol najmä vďaka podpore grófa Jozefa Dessewffyho nový literárny časopis *Felsőmagyarországi Minerva*.⁹ Ten nadobudol celouhorský význam, pričom čitateľom a predplatiteľom prinášal informácie nielen z oblasti literatúry či filozofie, ale tiež materiály historické či prírodovedné. Po nádejnom rozbehu od roku 1825, dokazujúcim, že aj mimo hlavného mesta bolo v tom čase možné vydávať kvalitné periodikum, dochádza v polovici 30. rokov k stagnácii a v roku 1836 aj zániku periodika. Ukončenie činnosti tohto periodika sa stalo príležitosťou pre vznik nových opäť literárnych novín pod názvom *Szemléltő*, aj tento časopis však rýchlo, už roku 1837 zanikol. Dôvod zániku oboch ostatne menovaných periodík bol v podstatne totožný - nedostatok finančných prostriedkov, vyplývajúci z menšieho počtu predplatiteľov. Nezanedbateľný význam ale mali aj názorové či osobné rozpory medzi členmi či spolupracovníkmi redakcií. V 30. rokoch 19. storočia sa v Košiciach objavili pokusy vydávať ďalšie periodiká, spomedzi ktorých boli najúspešnejšie nemecky písaný dvojtýždenník *Kaschauer Kundschaftsblatt* (1838 – 1871), resp. týždenník *Der Bote von und für Ungarn* (1833 – 1835).

Predovšetkým literárne zameranie v Košiciach pripravovaných či vydávaných časopisov vyplývalo nielen zo záujmov ich zakladateľov, ale aj s neochotou miestodržiteľskej rady dať povolenia na vydávanie nielen novín, ale i všeobecne materiálov s politickým obsahom. I preto posledné periodikum tohto druhu, ktoré v Košiciach v priebehu prvej polovice 19. storočia vzniklo, nadviazalo do veľkej miery na povo-

7 LAKATOS, Éva. *Magyar irodalmi folyóiratok A – C*. Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetek A. Sorozat 1. Budapest : Petőfi Irodalmi Múzeum, 1972, s. 11.

8 *Bibliografia inorečových novín a časopisov na Slovensku do roku 1918*. Zostavil Michal Potemra. Martin : Matica slovenská, 1963, s. 52.

9 Gróf J. Dessewffy (1771 – 1843) patrila k významným predstaviteľom kultúrneho, politického a spoločenského života v Uhorsku počas prvej polovice 19. storočia. Zakladajúci člen Uhorskej akadémie vied, sudca, konzervatívny politik, autor viacerých knižných prác a množstva kratších článkov. Časopis *Felsőmagyarországi Minerva* nielen založil, ale aj finančne podporoval. Bližšie napr. SZINNYEI, József. *Magyar írók élete és munkái*. II. Budapest : Hornyánszky, 1893. <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

lenie, ktoré získal ešte M. Kovacsóczy na vydávanie časopisu *Szemléltő*. Pod názvom *Ábrázolt Folyóirat* vyšlo jeho prvé číslo hneď v úvode roku 1848.¹⁰

Hneď na úvod stanovená periodicita, vychádzali vždy v sobotu, i rozsah ôsmich strán, boli z pohľadu majiteľa novín pomerne ambicióznou záležitosťou. Vydavateľ a spočiatku aj zostavovateľ novín, košický kníhtlačiar Karol Werfer,¹¹ to hneď v úvode aj vyjadril: „... keď prvé číslo nášho časopisu vydávame, robíme to nie s malo obavou, a to nielen z hľadiska finančného, ale aj z toho dôvodu, či si získa priazeň verejnosti.“¹² Nádej na úspešné etablovanie nového týždenníka sa vydavateľ pokúsil zvýšiť viacerými krokmi. V prvom rade sa usiloval osloviť predovšetkým po maďarsky čítajúcich vlastencov. Čitateľov malo prilákať tiež v tom čase bežne používané vyhlásenie, že k spolupráci na príprave časopisu sa mu podarilo získať viacerých nemenovaných, no odborne zdatných mužov, ktorí prisľúbili svoju spoluprácu. Cieľom vydávania tohto nového periodika, navyše prvého svojho druhu v maďarskom jazyku, bolo podľa vyhlásenia vydavateľa: „... nie menej ako snaha vytlačiť zahraničné obrazové noviny a maďarsky čítajúcej verejnosti prostredníctvom originálnych obrázkov umožniť lepšie spoznať svoju vlasť.“¹³

Podľa vyjadrenia vydavateľa, ktorý sa v problematike celkovo dobre orientoval a mal kontakty predovšetkým s nemeckým *Illustrierte Zeitung*, anglické i nemecké obrazové noviny disponovali v tomto období aj viac ako 15 000 pravidelnými predplatiteľmi. To im, napriek o niečo vyššej cene, umožňovalo nielen úspešné pôsobenie na trhu s periodikami, ale tiež neustále obohacovanie a technické zdokonaľovanie vlastného obsahu. Karol Werfer preto vo svojom úvodnom slove, ale i v ďalších číslach pravidelne vyzýval čitateľov, aby si noviny predplatili. Iba takýto postup, vzhľadom na minimálnu distribučnú sieť v tomto období, mohol totiž viesť nielen k zachovaniu, ale i celkovému rozšíreniu a skvalitneniu novín. O skutočnosti, že toto periodikum hľadalo nielen svojich pravidelných čitateľov a predplatiteľov, ale tiež v uhorských pomeroch z hľadiska platných zákonov prijateľnú koncepciu, svedčí jeho postupný vývoj. Okrem čiastočnej obmeny obsahu došlo totiž aj k viacnásobnej zmene samotného názvu novín. Aj napriek tomu, že existovali iba necelý rok. Na druhej strane práve na ich príklade možno sledovať rôzne formy poskytovania informácií čitateľom. Čo je v konečnom dôsledku ešte zaujímavejšie, vydavateľ sa pokúsil reagovať na zmeny, ktorými postupne prechádzala spoločnosť i právny systém Uhorska počas roku 1848. Najmä postupne schvaľované nové zákony v oblasti periodickej tlače sa odzrkadlili na textoch, ktoré bolo možné, resp. naopak už nemožné uverejňovať.

10 *Bibliografia inorečových novín a časopisov na Slovensku do roku 1918*. Zostavil Michal Potemra. Martin : Matica slovenská, 1963, s. 53.

11 Karol Werfer st. odkúpil košickú tlačiareň od F. Landerera v roku 1822, rozšíril ju a zvýšil jej úroveň. Roku 1847 prevzal otcovu kníhtlačiareň Jozef Karol Werfer (v texte Karol Werfer), ktorý okrem založenia filiálok v Rimavskej Sobote (1851) a Pešti (1852), rozvinul aj kníhkupeckú činnosť a v roku 1848 začal vydávať aj nami sledované *Ábrázolt Folyóirat*. Bližšie: BREZA, Vojtech. *Tlačiarne na Slovensku 1477 – 1996*. Martin : Matica slovenská, 1997. s. 68-69.

12 *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 1, s. 1.

13 *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 1, s. 1.

Z hľadiska obsahu pomerne jednotná prvá etapa existencie novín trvala do marca 1848. Prvých dvanásť čísel týždenníka predstavuje pokus o presadenie pôvodného zámeru vydavateľa. Postupne sa kryštalizovala obsahová náplň a vytvárali viac či menej pravidelné rubriky. Úvodná strana, resp. strany spravidla vyhradili predstaveniu významných osobností vtedajšieho Uhorska, mužom z jeho minulosti, prípadne významným historickým objektom.¹⁴ Vzhľadom na udalosti prebiehajúce v Uhorsku k veľmi dôležitým patrila časť venovaná snemu, nazvaná Országgyűlési rajzok. V úvodných číslach týždenníka sa tak čitatelia mali možnosť oboznámiť s opisom, ale aj vizuálnou prezentáciou priestorov, kde sa odohrávali zasadnutia, rozdelením miest pre jednotlivých poslancov, resp. prehľadom udalostí, ktoré sa tu odohrávali. K viac-menej pravidelným rubrikám patrili informácie z hlavného mesta nazvané Fövárosi posta či prehľad udalostí zo sveta Körültekintés a világban, podávané väčšinou vo forme krátkych prehľadových správ. V rámci predstavenia európskych či svetových zaujímavostí boli zaradované aj rozsiahlejšie texty, doplnené obrazovými prílohami. Sčasti sa venovali aktuálnym udalostiam, sčasti predstavovali rôzne pozoruhodné oblasti. Pomerne značný priestor tak dostal napríklad opis udalostí v severnej Afrike, kde sa neustále usilovali posilniť svoj mocenský vplyv Francúzi či návšteva perzského veľvyslanca na parížskom dvore.¹⁵ Od štvrtého čísla sa periodikum začalo venovať aj udalostiam z regiónu, najmä prostredníctvom rubriky Kassai Napló, resp. Kassai futár.

Vzhľadom na skutočnosť, že ambíciou vydavateľa bolo konkurovať zahraničným obrazovým časopisom a súčasne osloviť čo najširšiu skupinu čitateľov, rozhodol sa zaradiť okrem bežnej literárnej časti aj viac či menej rozsiahle príspevky venované móde, rôznym zaujímavostiam a zábave. Nielen literárna časť, v ktorej boli okrem domácich autorov zastúpené najmä preklady z francúzskych periodík, ale tiež časti venované móde, názorne odrážali priestor, odkiaľ vydavateľ a jeho spolupracovníci čerpali značnú časť obsahu jednotlivých čísel.¹⁶ Príležitostne sa ale objavujú aj rôzne zaujímavosti z uhorského prostredia. Z viacerých môžeme spomenúť aspoň rozsiahlejší príspevok venovaný Strečnu, rieke Váh a tamojším historickým a prírodným pamiatkam.¹⁷

Od 12., resp. 13. čísla týždenníka je možné sledovať jeho postupnú premenu. Aj povrchný pozorovateľ zaregistruje v prvom rade zmenu názvu periodíka. Vydavateľ ho zmenil na *Képes Ujság*. Oveľa dôležitejšia bola ale snaha okamžite reagovať na

14 Okrem členov vládnuceho habsburského rodu, napr. István főherczeg országunk nádora. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 2, s. 9, aj Gróf Széchényi István. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 6, s. 41, Bethlen Gábor. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 9, s. 65, či Murányi története. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 7, s. 49-50.

15 Algernek mostani története és az ottani franczia katonaság hadiöltözetei. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 5, s. 35-38, Abd-el Kader' önmegadása. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 11, s. 86, či Mirza Mohamed Ali Chan. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 2, s. 15-16.

16 Od štvrtého čísla vychádzala na pokračovanie rozsiahla novela *Amelie* prevzatá z *Revue de Paris*, z príspevkov venovaných móde možno spomenúť *Történeti – vázlat a divatról a lefoyt század alatt XVI-dik Lajos korszaka*. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 6, s. 44-46, prevzatý z *Journal – universel*.

17 A Vág mellett sziklakápolna. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 6, s. 43-44.

zmeny a využiť príležitosti, ktoré prinášalo uvoľnenie cenzúry i celková sloboda tlače. Ambíciou vydavateľa sa tak stalo postupne aspoň čiastočne zmeniť obsah novín a uverejňovať aj materiály politického charakteru. Jedným z prvých textov, ktoré by sme mohli zaradiť do tohto nového smerovania bol ten, čo sa venoval aktuálnej problematike zakladania spoločných sýpok, ktoré by nielen pomáhali obyvateľom v časoch nedostatku, ale predajom prebytkov mohli pre svojich členov vytvárať aj zisk. Súčasťou textu bola aj výzva, „úprimné slovo“ určené uhorským vlastencom, aby účinne prispeli k rozvoju vlasti práve zakladaním takýchto spoločných sýpok v rámci jednotlivých stolíc.¹⁸

Možnosti, ktoré priniesla sloboda tlače však boli opäť postupne obmedzované. Napríklad koncom apríla 1848 už redakcia upozorňovala svojich prispievateľov, že podľa platných zákonov nebude môcť uverejňovať nepodpísané, resp. všeobecným pseudonymom označené texty. Aj keď priamo vo vydaní bolo možné použiť na označenie autora skratku, aspoň vydavateľ novín musel poznať jeho meno.¹⁹ Potreba dokladovať identitu autora nám umožňuje aspoň do určitej miery sledovať skladbu prispievateľov týchto košických novín. K tým najznámejším patrili etnograf, jazykovedec a člen Uhorskej akadémie vied Pavol Hunfalvy (1810 – 1891). Z pravidelne publikujúcich miestnych košických autorov možno spomenúť aspoň Ladislava Klesťinského (1809 – 1899), právnik, sudcu, dramatika a literárneho kritika.

Aj napriek tomu, že zverejnením svojho mena sa mnohí autori vystavovali značnému osobnému riziku, obsahová stránka periodika prechádzala rýchlou zmenou. Pôvodné rubriky zanikali, alebo sa ich rozsah upravoval. Stále väčší priestor bol vyhradený opisovaniu a zobrazovaniu aktuálnych udalostí i zmien, ktoré sa odohrávali v Európe, no najmä v habsburskej monarchii. Otvorene sa písalo o boji za slobodu v Prusku, Francúzsku či na území Apeninského polostrova.²⁰

Značný priestor vydavateľ vyhradil informáciám o novinkách na uhorskej politickej scéne, prezentovaným v samostatnej rubrike Ujdonságok a politikai téren. Od svojho 20. čísla sa periodikum stále otvorenejšie hlásilo k realizácii potrebných zmien, nielen v politike, ale tiež vo viacerých ďalších oblastiach každodenného života. Okrem textov pripomínajúcich potrebu obrany krajiny a možností, ktoré nielen v minulosti, ale aj aktuálne existovali,²¹ sa uverejňovali tiež výzvy otvorene kritizujúce existujúce pomery a žiadajúce realizáciu zmien.²² Dokonca najradikálnejší autori niektorých textov otvorene volali po slobode, ktorej konkrétne prejavy a formy ešte ale formulovali v pomerne všeobecnej podobe.²³

18 Hazánk szükölködőinek felsegítésére épitendő takarékmagtárok mintája. In *Ábrázolt Folyóirat*, roč. 1, 1848, č. 12, s. 89-91.

19 Szerkesztői tudósítások. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 18, s. 146.

20 Berliini szabadságharczi jelenetek. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 18, s. 141-144, ale tiež napríklad Porta Tosa előti viadal Milánóban Martius 22kén. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 23, s. 179-180.

21 Országvédelem. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 20, s. 156-157, ale tiež pokračovania v čísлах 22-24.

22 Vigyázzunk. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 21, s. 164-165.

23 Legközelebb feladatunk. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 21, s. 166-168.

Rýchlo sa meniaci situácia, rovnako ako úsilie poskytnúť čitateľom čo najaktuálnejšie informácie, viedli k rôznym ťažkostiam. V niektorých číslach sa napríklad museli kvôli väčšiemu množstvu chýb zaraďovať opravy, v iných zase kvôli doplneniu informácií zakladali číslované i nečíslované dodatočné strany.²⁴ Ak bolo potrebné získať pre text viac miesta, výraznejšie sa zmenšilo používané písmo. Vydavateľ však musel bojovať aj s viacerými obvineniami. Jedným z nich bolo, že noviny *Képes Ujság* mali nelegálne preberať obrázky z iných uhorských novín. Samotný K. Werfer v osobitnom príspevku potvrdil spoluprácu s nemeckými *Illustrierte Zeitung*. Dôrazne ale poprel, že by preberal niečo z iných uhorských novín. Vysvetlil pritom aspoň čiastočne nielen technickú stránku výroby, ale naznačil aj ekonomické pozadie celého procesu vydávania obrazových novín v tomto prostredí: „V Uhorsku, kde noviny majú niekoľko sto predplatiteľov, nie je možné na obrázky vytvárať pôvodné oceľoalebo medirytiny. Len príprava menšieho obrázku do dreva stojí 8 – 10 toliarov, do kameňa 6 – 10 zlatých.“²⁵ Polročné predplatné na noviny pritom predstavovalo šesť zlatých, čo pri niekoľko sto predplatiteľoch nedávalo vydavateľovi veľký priestor na ďalšie rozširovanie či skvalitňovanie novín.

Priaznivá situácia týkajúca sa relatívnej slobody tlače ale netrvala dlho. Iba od konca marca do júla roku 1848. Následne boli prijaté nové nariadenia, najmä v podobe tlačového zákona, ktoré prinútili aj vydavateľa *Képes Ujság* pristúpiť k opätovným zmenám názvu i obsahu novín. Už od čísla 28 bol znovu upravený ich názov, tentokrát na *Mulattató Képes Ujság*.²⁶ Svoje rozhodnutie zdôvodnil vydavateľ takto: „Chceme využiť každú príležitosť, ktorá môže verejnosti okrem príjemnej zábavy v článkoch a obrázkoch tiež slúžiť ako obhajoba domácich uhorských záležitostí. Aj napriek stále malému počtu predplatiteľov tvrdíme, že ide o náklady na záležitosť, ktorá reprezentuje naše domáce záujmy.“²⁷ Problémy, s ktorými musel vydavateľ novín zápasiť sa prejavovali i v nasledujúcich týždňoch vo viacerých smeroch. Okrem zdôvodnenia zmeny názvu novín v čísle 29, ktoré vyšlo v auguste roku 1848, sa kvôli nedostatku prispievateľov v úvodníku obrátil s výzvou na každého, kto by mohol a mal záujem prispieť vhodným článkom alebo kresbou a takýmto spôsobom podporiť toto periodikum.²⁸

Nová situácia spôsobila Karolovi Werferovi ďalšie ťažkosti. Z hľadiska obsahu novín bolo potrebné tretíkrát v priebehu krátkej doby zmeniť ich koncepciu. Neustálym zmenám sa iba ťažko prispôbovali čitatelia a predplatitelia, komplikácie sa objavovali aj z pohľadu dopisovateľov. Od augusta 1848 sa vydavateľ preto pokúsil o návrat k svojmu pôvodnému zámeru. Publikoval predovšetkým nepolitické materiály s cieľom priblížiť čitateľom zaujímavé osobnosti, pamiatky a regióny. Výrazne posilnil literárnu časť, na predstavenie rôznych regiónov či osobností a udalostí

24 Napríklad Sajtóhibák. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 20, s. 162 či Rendívüli melléklap. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 26, s. 211-214.

25 WERFER, Károly. Nyilatkozat. In *Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 24, s. 194.

26 Názov *Képes Ujság* sa ale opätovne využíval i v neskorších obdobiach. Jednotlivé pokusy o obnovu takýchto novín prebiehali napríklad v rokoch 1859 – 1861, ale tiež v rokoch 1864 – 1867.

27 A szerkesztő. In *Mulattató Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 29, s. 231.

28 A szerkesztő. In *Mulattató Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 29, s. 231.

z histórie dostali autori väčší priestor.²⁹ Opätovne došlo k tvorbe nových rubriík, zachovali sa ale časti venované informáciám z Košíc a ich okolia či posledná strana venovaná zábave. Celkovo však v jednotlivých číslach bolo ale zaradených viac textov odborných, napríklad z hospodárskej oblasti.

Revolučné udalosti rokov 1848/1849 prebiehajúce v Uhorsku, spolu s viacnásobnou zmenou koncepcie a obsahovej náplne periodika, nedostatočným počtom predplatiteľov a celkovo vysokými nákladmi na tlač nakoniec spôsobili, že prvé obrazové noviny v tomto priestore, i napriek skutočne obdivuhodnej flexibilitě vydavateľa, k 9. decembru 1848 zanikli. O dva dni neskôr vstúpila do Košíc cisárska armáda pod velením generála Franza Josepha von Schlicka.

Napriek relatívne krátkej existencii môžeme konštatovať, že vzhľadom na uhorské pomery prinášali noviny vydávané Karolom Werferom v Košiciach pomerne bohatý obrazový materiál venovaný nielen zahraničným, ale tiež domácim udalostiam. Zahraničia sa týkajúce obrázky vydavateľ preberal najmä z nemeckých a anglických novín. K uhorským revolučným udalostiam, ale i celému domácejmu priestoru sa však usiloval ponúknuť pôvodné, originálne kresby. O tom, že sa pri prezentovaní jednotlivých kresieb usiloval o maximálnu rýchlosť a aktuálnosť, svedčí napríklad skutočnosť, že rytina zobrazujúca tzv. prečítanie 12 peštianskych bodov bola sprostredkovaná čitateľom už po desiatich dňoch od samotnej udalosti.³⁰

Výnimočnosť tohto periodika a jeho zaujímavosť z pohľadu skúmania nielen uhorských, ale aj slovenských dejín spočíva vo viacerých smeroch. Okrem pokusu priniesť tiež realistické obrazové spravodajstvo, portréty osobností či zobrazenie pamiatok, predstavuje zaujímavú sondu do udalostí roku 1848, najmä z pohľadu zástancov revolučných zmien v Uhorsku. Krok po kroku je možné sledovať dianie v krajine a zaznamenávať vývoj myšlienok i konkrétnych krokov, prezentovaných jednou zo strán politického spektra. Dôležité je tiež, že svojimi ilustráciami, okrem revolučných udalostí prebiehajúcich počas roku 1848 v hlavnom meste, venuje pozornosť aj vidieckemu prostrediu. Je to o to cennejšie, že takéto kresby zobrazujúce politické udalosti v rôznych častiach krajiny sú veľmi zriedkavou záležitosťou. Vzhľadom na to, že pozornosť umelcov i čitateľov sa obracala k hlavným centrá, obrazových stvárnení revolučných udalostí v regiónoch sa zachovalo až prekvapujúco málo. Tie, ktoré máme k dispozícii do súčasnosti sú najčastejšie portréty osobností, prípadne ide o grafiky s vojenskou tematikou. Nemenej zaujímavé je sledovanie zmien, ktorým sa ako vydavateľ musel Karol Werfer v snahe zachovať svoje noviny prispôbovať, rovnako ako možnosť na základe rôznych zmienok roztrúsených v redakčných poznámkach nazrieť do spôsobu tvorby a distribúcie novín.

Tieto noviny jednoznačne podporovali revolučné hnutie prebiehajúce v Uhorsku, pričom postoje ich vydavateľa korešpondovali s liberálnou opozíciou zastúpenou predovšetkým Lajosom Kossuthom. Pri zobrazovaní aktuálnych domácich

29 Typickým v tomto smere napríklad príspevok venovaný Alsasku, Elzász az új franc föld. In *Mulattató Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 44, s. 353-356.

30 REVÉSZ, Emese. Egy esemény ábrázolásainak anatómiája. Lamberg gróf meggyilkolása 1848. szeptember 28-an. In *A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1997 – 2001. Művészettörténeti tanulmányok Sinkó Katalin köszöntésére*. Szerk. Király Erzsébet – Jávora Anna. Budapest : Magyar Nemzeti Galéria, 2002, s. 103.

aj zahraničných udalostí zohrávali dôležitú úlohu tiež spontánne masové pohyby počas prebiehajúcich revolučných procesov v Európe, demonštrácie odohrávajúce sa v uliciach miest, ozbrojené strety či budovanie barikád. Noviny vydávané Karolom Werferom preto obrazovou dokumentáciou i sprievodným textom prezentovali revolučné udalosti v podstate ako napínavý príbeh. Príbeh, v centre ktorého stáli masy ľudí a tie v podstate určovali smer aj priebeh ďalších udalostí.³¹ Je zaujímavé, že tieto udalosti sa v novinách zobrazovali nielen v pozitívnej, ale neraz i negatívnej rovine. Napríklad počas jesenných mesiacov roku 1848 uverejnili *Mulattató Képes Ujság*, po vzore *Illustrierte Zeitung*, celú sériu článkov a obrazových zobrazení spojených s tzv. septembrovým obratom,³² keď došlo spravidla po nečakanom útoku ozbrojených más k zavraždeniu viacerých populárnych osobností, ako boli napríklad generál Bréu, parížsky arcibiskup alebo knieža Felix Lichnovský z Voštic. Značnú pozornosť venovali tiež zabitú grófa Filipa Lamberga, bratislavského hlavného kapitána.³³

V neposlednom rade predstavujú prvé uhorské obrazové noviny aj cenný zdroj informácií z pohľadu regionálnych dejín. Podrobné reportáže z Košíc a ich okolia, prípadne kratšie správy z iných miest nachádzajúcich sa aj na území dnešného Slovenska, predstavujú i napriek často emotívnemu podfarbeniu, dôležitý informačný zdroj. O to cennejší, že informuje o zložitom období roku 1848.

-
- 31 REVÉSZ, Emese. Egy esemény ábrázolásainak anatómiája. Lamberg gróf meggyilkolása 1848. szeptember 28-an. In *A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1997 – 2001. Művészettörténeti tanulmányok Sinkó Katalin köszöntésére*. Szerk. Király Erzsébet – Jávora Anna. Budapest : Magyar Nemzeti Galéria, 2002, s. 104.
  - 32 MÁRKI, Sándor – BEKSICS, Gusztáv. A modern Magyarország (1848 – 1896). In *A Magyar Nemzet története X. kötet*. Szerkeszti Szilágyi Sándor. Budapest : Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1898, s. 80 a n. Dostupné na <https://core.ac.uk/download/pdf/35139768.pdf>
  - 33 Lamberg gr. pozsoni főkapitány meggyilkoltatása. In *Mulattató Képes Ujság*, roč. 1, 1848, č. 37, s. 295-296.